

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Ю.І. Панфілов, О.О. Назаров, С.С. Корольов, Д.М. Литвиненко

ВІЙСЬКОВА ПСИХОЛОГІЯ

ЧАСТИНА 1
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

ВІЙСЬКОВО-ЮРИДИЧНИЙ ІНСТИТУТ
Кафедра підготовки офіцерів запасу

Ю.І. Панфілов, О.О. Назаров, С.С. Корольов, Д.М. Литвиненко

ВІЙСЬКОВА ПСИХОЛОГІЯ

ЧАСТИНА 1

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

Харків
«Право»
2026

Рецензенти:

*Ю.М. Широбоков, доктор психологічних наук, доцент,
В. Д. Кислий, кандидат психологічних наук, доцент.*

*Рекомендовано до видання вченою радою
Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
(протокол № 01 від 00.08.2026)*

Військова психологія: навч.-метод. посіб. / [Ю.І. Панфілов, О.О. Назаров, С.С. Корольов, Д.М. Литвиненко].; М-во освіти і науки України; Нац. юрид. Харків ун-т імені Ярослава Мудрого, Військ.-юрид. ін-т, Каф. Підгот. Офіцерів запасу. – Харків: Право 2026. – 131 с.

У першій частині навчального посібника викладені теоретичні основи військової психології. Розглянуті питання психологічної структури особистості військовослужбовців, їх пізнавальна, емоційно-вольова сфера та провідні психологічні властивості: спрямованість, характер, темперамент, здібності та їх роль у процесі військово- професійної діяльності. Розкриті проблеми пов'язані з регуляцією поведінки військовослужбовців, їх ціннісно-сисловою орієнтацією, особливостями перебігу процесу соціалізації та розвитком особистісної саморегуляції. Читачі знайдуть матеріали пов'язані методикою та методами дослідження індивідуально-психологічних якостей військовослужбовців та інші матеріали. Матеріал ґрунтується на сучасних досягненнях психологічної науки, практичному досвіді військової психології та враховує особливості сучасних збройних конфліктів. Посібник містить структурований виклад навчального матеріалу, запитання для самоконтролю.

Видання рекомендоване громадянам України, які навчаються за програмою підготовки офіцерів запасу, а також курсантам Військово-юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого при вивченні навчальної дисципліни «Військова психологія».

**УДК 1599:355(075)
В 42**

© Панфілов Ю.І., Назаров О.О.,
Корольов С.С., Литвиненко Д.М. 2026
© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2026
© ТОВ «Видавничий дім «Право», 2026

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
ВІЙСЬКОВА ПСИХОЛОГІЯ	
1. Поняття «особистість» у військовій психології. Основні фактори формування особистості військовослужбовця. Психологічна структура особистості військовослужбовця.	8
1.1. Психологічна характеристика особистості військовослужбовця Збройних Сил України. Науково-психологічні підходи до вивчення особистості воїна.....	8
1.2. Основні теорії особистості в іноземній та вітчизняній психології.....	11
1.3. Основні фактори формування особистості.....	18
1.4. Основні наукові підходи щодо побудови психологічної структури особистості.....	19
2. Психологічна структура особистості військовослужбовця. Емоційно-вольова сфера особистості військовослужбовця та її роль у формуванні психологічної стійкості.....	25
2.1. Поняття та роль емоцій у житті військовослужбовця.....	25
2.2. Теорії, види та функції емоцій і почуттів.....	27
2.3. Характеристика емоцій, види емоційних станів військовослужбовців.....	32
2.4. Поняття волі і вольових дій. Якості волі.....	33
2.5. Основні стадії та структура вольового акту.....	34
2.6. Емоційно-вольова стійкість.....	35
2.7. Шляхи формування волі військовослужбовця.....	36
3. Пізнавальна сфера особистості військовослужбовця та її розвиток у процесі військово-професійної діяльності.....	39
3.1. Психологічна характеристика простих психічних пізнавальних процесів.....	39
3.2. Відчуття: його фізіологічна сутність, основні види, закономірності та значення для військовослужбовця.....	41
3.3. Сприйняття, його види і властивості. Роль маскуванню у сучасній війні.....	43
3.4. Особливості уваги як психічного процесу та стану людини. Мимовільна і довільна увага. Характерні властивості уваги.....	46
3.5. Означення та види уявлення.....	48

4. Пізнавальна сфера особистості військовослужбовця. Психологічна характеристика складних психічних пізнавальних процесів та їх роль у процесі військово-професійної діяльності.....	52
4.1. Психологічна характеристика пам'яті особистості, її види та прийоми запам'ятовування матеріалу.....	52
4.2. Психологічна характеристика мислення. Форми мислення та їх роль для військовослужбовців.....	60
4.3. Мовлення, його види, функції та властивості.	65
4.4. Означення та види уяви.	68
5. Провідні психічні властивості особистості військовослужбовця. Спрямованість, характер, темперамент, здібності та їх роль у процесі військово-професійної діяльності... ..	72
5.1. Спрямованість особистості та особливості її змісту у військовослужбовців.....	72
5.2. Психологічна характеристика темпераменту у військовослужбовців, його види та якості. Функції темпераменту.	77
5.3. Характер військовослужбовця. Види та якості характеру.	81
5.4. Здібності особистості. Загальні та спеціальні здібності військовослужбовця. Розвиток здібностей у військовослужбовців у ході військово-професійної діяльності.	86
6. Регуляція поведінки військовослужбовця. Соціальні норми та нормативна поведінка. Ціннісно-сміслові орієнтації. Особливості перебігу процесу соціалізації військовослужбовців.	92
6.1. Регуляція поведінки військовослужбовця.	92
6.2. Соціальні норми та нормативна поведінка.	93
6.3. Ціннісно-сміслові орієнтації військовослужбовців.	96
6.4. Особливості перебігу процесу соціалізації та розвиток особистісної саморегуляції військовослужбовців.....	99
7. Методика дослідження індивідуально-психологічних якостей військовослужбовців. Основні методи вивчення особистості військовослужбовця.	106
7.1. Методика дослідження індивідуально-психологічних якостей військовослужбовців.....	106
7.2. Основні методи вивчення особистості.	107
7.3. Основні методики вивчення військовослужбовців.	115
7.4. Методики використання психодіагностичних програмних комплексів.....	118
7.5. Комплексна психологічна характеристика військовослужбовця та надання рекомендацій.	122
ЛІТЕРАТУРА.....	126

ВСТУП

Сучасні умови забезпечення національної безпеки України, збройна агресія проти нашої держави та постійне зростання ролі людського чинника у військово-професійній діяльності зумовлюють необхідність поглибленого вивчення психології особистості військовослужбовця. Ефективність виконання службово-бойових завдань визначається не лише рівнем професійної підготовки чи технічного оснащення військ, а й психологічними особливостями особистості воїна, його мотивацією, психологічною стійкістю, здатністю до саморегуляції, прийняття рішень та ефективної діяльності в умовах високого нервово-психічного навантаження, невизначеності й ризику.

Особистість військовослужбовця є центральним об'єктом дослідження військової психології, оскільки саме вона виступає суб'єктом військово-професійної діяльності, носієм моральних цінностей, професійної компетентності та бойового потенціалу підрозділу. Формування психологічно зрілої, професійно-компетентної, морально-відповідальної та стійкої особистості військовослужбовця є одним із пріоритетних напрямів підготовки особового складу Сил оборони України.

Перша частина навчального посібника присвячена висвітленню психологічних закономірностей розвитку особистості військовослужбовця, її індивідуально-психологічних особливостей, психічних процесів, властивостей і станів, що забезпечують успішне виконання військово-професійних завдань. Особливу увагу приділено взаємозв'язку психологічних характеристик особистості з професійною діяльністю військовослужбовця, впливу бойової підготовки та військової служби на розвиток його психологічних якостей, а також питанням психологічної стійкості, саморегуляції та адаптації до екстремальних умов військової діяльності.

У посібнику розкрито сучасні наукові підходи до розуміння поняття особистості у військовій психології, проаналізовано основні фактори її формування, охарактеризовано психологічну структуру особистості військовослужбовця, особливості розвитку емоційно-вольової та пізнавальної сфер, індивідуально-психологічні властивості, що визначають ефективність професійної діяльності військовослужбовця. Значну увагу приділено питанням регуляції поведінки, формуванню ціннісно-сміслових орієнтацій, соціалізації військовослужбовців, розвитку особистісної саморегуляції, а також методам психологічного вивчення індивідуально-психологічних якостей особового складу.

Вивчення матеріалу змістового модуля сприятиме формуванню у майбутніх офіцерів системного розуміння психологічних механізмів функціонування особистості військовослужбовця, розвитку навичок психологічного аналізу поведінки особового складу, здійснення психологічного супроводу військової діяльності, оцінювання індивідуально-психологічних особливостей військовослужбовців та використання сучасних психодіагностичних методів у практиці морально-психологічного забезпечення військ.

Матеріали посібника підготовлено відповідно до сучасних досягнень загальної, соціальної та військової психології, нормативно-правових документів, що регламентують діяльність Сил оборони України, а також з урахуванням досвіду функціонування військових формувань в умовах широкомасштабної збройної агресії проти України. Посібник орієнтований на формування професійних компетентностей, необхідних майбутнім офіцерам для ефективного виконання службових обов'язків, організації психологічної роботи з особовим складом та підтримання належного морально-психологічного стану військових колективів.

Навчальний матеріал буде корисним студентам закладів вищої освіти, які проходять підготовку за програмою офіцерів запасу, курсантам, військовослужбовцям, викладачам військових дисциплін, військовим психологам, командирам підрозділів, а також усім, хто цікавиться проблемами психології особистості в умовах військово-професійної діяльності.

ЛОГІКА ПОСІБНИКА

01

ОСОБИСТІСТЬ

чинники формування

02

ПІЗНАННЯ

увага, пам'ять, мислення

03

САМОРЕГУЛЯЦІЯ

норми, цінності, поведінка

04

ДІАГНОСТИКА

методи вивчення якостей

ВАЖЛИВО: Матеріал вибудовано від розуміння особистості до практичного психологічного дослідження.

Тема 1. Поняття «особистість» у військовій психології. Основні фактори формування особистості військовослужбовця. Психологічна структура особистості військовослужбовця.

Питання

1. Психологічна характеристика особистості військовослужбовця Збройних Сил України. Науково-психологічні підходи до вивчення особистості воїна.
2. Основні теорії особистості в іноземній та вітчизняній психології.
3. Основні фактори формування особистості
4. Основні наукові підходи щодо побудови психологічної структури особистості.

1 Психологічна характеристика особистості військовослужбовця Збройних Сил України. Науково-психологічні підходи до вивчення особистості воїна

Науково-психологічні підходи до вивчення особистості військовослужбовця Збройних Сил України базуються на теоретико-методологічних та практичних засадах сучасної психологічної науки, в тому числі й в галузі військової психології.

Протягом тривалого та суперечливого періоду розвитку вітчизняної військової психології склалися наукові засади та практичні підходи щодо вивчення сутності, змісту та особливостей психологічних характеристик особистості військовослужбовця, які поєднують професійні, соціально-психологічні та індивідуально-психологічні властивості особистості воїна, який захищає незалежність України та виявляє при цьому самовідданість, патріотизм та інші найкращі якості громадянина та людини.

У вітчизняній військовій психології вивчення особистості військовослужбовця Збройних Сил України базується на наступних науково-психологічних підходах.

Системний підхід. В межах системного підходу особистість воїна розглядається як цілісна система, у якій існує ієрархічний зв'язок між природніми, біологічними властивостями індивіда (темперамент, задатки тощо) та його індивідуальністю, яка розкривається в індивідуально-психологічних характеристиках особистості (мотиви, характер, здібності тощо).

Ключові аспекти системного підходу:

- цілісність - зміна однієї якості воїна (наприклад, рівня стресу) автоматично змінює інші характеристики (мотивацію, увагу, точність дій);
- структурованість - особистість складається з підсистем: біологічної (темперамент, здоров'я), психологічної (характер, воля) та соціально-зумовленої (цінності, ідеологія);
- взаємодія з середовищем - воїн є частиною більшої системи (підрозділу, бойової обстановки) і постійно обмінюється з нею інформацією та енергією;

1. Порівняйте основні положення зарубіжних і вітчизняних теорій особистості. У чому полягають їхні спільні та відмінні риси?
2. Які біологічні чинники впливають на формування особистості військовослужбовця?
3. Яку роль у формуванні особистості відіграють соціальне середовище, сім'я, освіта та військовий колектив?
4. Чому командирі необхідно враховувати індивідуально-психологічні особливості підлеглих при організації службово-бойової діяльності та управлінні військовим колективом?

ОСОБИСТІСТЬ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ	
01 БІОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ здатки та властивості нервової системи	02 СОЦІАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ сім'я, освіта, військовий колектив
03 ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ вимоги служби, досвід, відповідальність	04 САМОРОЗВИТОК мотивація, рефлексія, самовиховання
ВАЖЛИВО: Особистість формується у взаємодії природних передумов, середовища та власної активності.	

Тема 2. Психологічна структура особистості військовослужбовця. Емоційно-вольова сфера особистості військовослужбовця та її роль у формуванні психологічної стійкості.

Питання

1. Поняття та роль емоцій у житті військовослужбовця.
2. Теорії, види та функції емоцій і почуттів.
3. Характеристика емоцій, види емоційних станів військовослужбовців
4. Поняття волі і вольових дій. Якості волі.
5. Основні стадії та структура вольового акту.
6. Емоційно-вольова стійкість.
7. Шляхи формування волі військовослужбовця.

1. Поняття та роль емоцій у житті військовослужбовця.

Загальне теоретичне поняття емоцій прийнятим у сучасній психології відображає психологічний феномен, який охоплює емоційну сферу особистості та її реагування на різноманітні фактори впливу зовнішнього середовища, а також на внутрішні переживання людини.

Ми розглядаємо феномен емоцій військовослужбовця як сукупність складних психофізіологічних реакцій на екстремальні та кризові чинники бойової обстановки та військового середовища, які безпосередньо впливають на його боєздатність, психічне, соматичне здоров'я та регулюють його поведінку у складних та ризиконебезпечних професійних ситуаціях.

У сфері військово-професійної діяльності емоції мають специфічні особливості, які обумовлюються постійною загрозою для життя та здоров'я військовослужбовця.

Серед найбільш важливих проявів емоційних реакцій військовослужбовців на екстремальні ситуації бойової обстановки у сучасній військовій психології досліджуються наступні:

- емоційні стани як тимчасові або тривалі переживання, що впливають на фізіологічні та психічні процеси в людини;
- бойовий стрес як базова реакція на небезпеки під час бойових дій;
- страх як природний механізм самозбереження, захисту та мобілізації організму людини;
- гнів як джерело агресії та відповідної поведінки щодо подолання перешкод на шляху до визначеної мети;
- емоційна стійкість як здатність військовослужбовця зберігати адекватність та ефективність у вирішенні професійних завдань в бойових умовах тощо.

Функції емоційних процесів:

- мобілізаційна функція, яка прискорює реакції людини на загрози, допомагає подолати відчуття фізичної втоми через викид адреналіну в кров;
- захисна функція, яка надає сигнали про небезпеку, запускає захисні механізми організму та психіки, запобігає надлишковому ризику у професійних діях;

ПІЗНАВАЛЬНИЙ ЦИКЛ

01

ВІДЧУТТЯ

первинна інформація

02

СПРИЙНЯТТЯ

цілісний образ ситуації

03

УВАГА

відбір і контроль інформації

04

УЯВА

прогнозування варіантів дій

ВАЖЛИВО: Точність рішень залежить від узгодженої роботи всіх пізнавальних процесів.

Тема 4 Пізнавальна сфера особистості військовослужбовця. Психологічна характеристика складних психічних пізнавальних процесів та їх роль у процесі військово - професійної діяльності

Питання

1. Психологічна характеристика пам'яті особистості, її види та прийоми запам'ятовування матеріалу.
2. Психологічна характеристика мислення. Форми мислення та їх роль для військовослужбовців.
3. Мовлення, його види, функції та властивості.
4. Означення та види уяви.

1 Психологічна характеристика пам'яті особистості, її види та прийоми запам'ятовування матеріалу.

Пам'ять є одним із найважливіших психічних процесів людини, який забезпечує накопичення, збереження та відтворення життєвого досвіду. Завдяки пам'яті людина здатна засвоювати знання, формувати навички, використовувати попередній досвід у практичній діяльності та підтримувати безперервність власного психічного розвитку.

СКЛАДНІ ПІЗНАВАЛЬНІ ПРОЦЕСИ	
01 ПАМ'ЯТЬ збереження професійного досвіду	02 МИСЛЕННЯ аналіз і розв'язання завдань
03 МОВЛЕННЯ передавання й уточнення інформації	04 УЯВА моделювання майбутніх дій
ВАЖЛИВО: Під час оцінювання обстановки ці процеси працюють як єдина функціональна система.	

Тема 5. Провідні психічні властивості особистості військовослужбовця. Спрямованість, характер, темперамент, здібності та їх роль у процесі військово- професійної діяльності.

Питання

1. Спрямованість особистості та особливості її змісту у військовослужбовців.
2. Психологічна характеристика темпераменту у військовослужбовців, його види та якості. Функції темпераменту
3. Характер військовослужбовця. Види та якості характеру.
4. Здібності особистості. Загальні та спеціальні здібності військовослужбовця. Розвиток здібностей у військовослужбовців у ході військово- професійної діяльності.

Провідними компонентами структури особистості виступають психічні властивості (спрямованість, характер, темперамент, здібності).

На основі психічних властивостей, що виявляються в єдності і взаємодії з іншими компонентами психіки воїна, формуються основні якості особистості військовослужбовця. Сукупність цих провідних якостей становить зміст особистості й визначає її індивідуальність.

Психічні властивості - це індивідуально-психічні особливості, що дають змогу розрізняти воїнів, знати їхні вчинки і мотиви діяльності.

1. Спрямованість особистості та особливості її змісту у військовослужбовців.

Спрямованість особистості військовослужбовця - це система його мотивів, потреб, інтересів, переконань, цінностей і життєвих цілей, які визначають поведінку, ставлення до служби, колективу та виконання військового обов'язку. Вона є однією з найважливіших психологічних характеристик особистості, оскільки впливає на дисциплінованість, моральну стійкість, мотивацію та готовність до виконання бойових завдань.

У військовослужбовців ця категорія набуває особливого значення, адже від неї залежить не лише ефективність виконання службових завдань, а й стійкість до стресових факторів війни

В цілому, визначаючи спрямованість особистості, ми дізнаємося що вона зробила у своєму житті; що збирається зробити і як хоче досягти цього.

Залежно від сфери вияву панівного спонукання розрізняють:

1. Військово-професійну спрямованість особистості яка виявляється в активному і стійкому прагненні займатися певною військово-професійною діяльністю, вдосконалюватися в ній. Це орієнтація військовослужбовців на виконання військового обов'язку, досягнення високого рівня професійної майстерності, мотивація до оволодіння спеціальними знаннями, зброєю та технікою. Це люди, які на перший план ставлять військову службу.

- 2.Патріотична та громадянська спрямованість

Комплексна психологічна характеристика

1. Особливості емоційно-вольової сфери. Військовослужбовець характеризується достатнім рівнем емоційної врівноваженості та самоконтролю. У складних та напружених ситуаціях здатний зберігати працездатність, контролювати власні емоції та діяти відповідно до поставлених завдань. Виявляє наполегливість у досягненні цілей, відповідальність та дисциплінованість. Рівень тривожності перебуває в межах нормативних показників. Ознак емоційного виснаження, дезадаптації або виражених афективних реакцій не виявлено.

2. Особливості пізнавальної діяльності. Мислення логічне, послідовне, достатньо гнучке. Рівень концентрації уваги та оперативної пам'яті відповідає вимогам військової діяльності. Здатний швидко аналізувати інформацію, приймати рішення в умовах дефіциту часу та нести відповідальність за їх виконання. Інтелектуальний потенціал достатній для успішного виконання службових обов'язків та освоєння нових видів діяльності.

3. Комунікативні особливості. У спілкуванні доброзичливий, коректний, дотримується норм субординації. Вміє працювати в колективі, підтримує конструктивні взаємини з товаришами по службі та командирами. Конфліктність низька або помірна, схильність до агресивних проявів не виявлена. Має достатньо розвинені навички командної взаємодії та взаємодопомоги.

4. Мотиваційна сфера. Провідною мотивацією є сумлінне виконання службового обов'язку, прагнення до професійного розвитку та відповідальне ставлення до виконання поставлених завдань. Усвідомлює значущість військової служби та демонструє позитивне ставлення до обраної професії. Рівень мотивації до служби оцінюється як достатній або високий.

5. Адаптаційний потенціал. Адаптаційні можливості розвинені на достатньому рівні. Військовослужбовець успішно пристосовується до змін умов служби, нових вимог та навантажень. Володіє внутрішніми ресурсами для подолання стресових ситуацій. Ознак соціально-психологічної дезадаптації не виявлено.

6. Нервово-психічна стійкість. Рівень нервово-психічної стійкості достатній для виконання службово-бойових завдань. У кризових обставинах зберігає здатність до раціонального мислення та ефективної діяльності. Ризик нервово-психічних зривів оцінюється як низький.

За результатами комплексного психологічного обстеження військовослужбовець характеризується як особа з достатнім рівнем психологічної готовності до виконання завдань військової служби. Має сформовані вольові якості, розвинені адаптаційні ресурси, належний рівень стресостійкості та здатність до ефективної взаємодії в колективі. Психологічних протипоказань до подальшого проходження військової служби не виявлено.

Рекомендації:

1. Підтримувати належний режим виконання службових завдань та відпочинку.

2. Продовжувати розвиток навичок психологічної саморегуляції та стресостійкості.

3. Брати участь у заходах психологічної підготовки та психологічного супроводу.

4. Підтримувати позитивний соціально-психологічний клімат у підрозділі.

5. За потреби своєчасно звертатися за консультацією до військового психолога.

6. Рекомендується до подальшого виконання службових обов'язків за займаною посадою.

Психолог: _____

Дата: _____

Підпис: _____

Методика дослідження індивідуально-психологічних якостей військовослужбовців є важливим інструментом забезпечення ефективності військової діяльності та психологічної безпеки особового складу. Комплексне використання психодіагностичних методів дозволяє своєчасно виявляти психологічні ресурси та ризики, прогнозувати професійну успішність і забезпечувати належний рівень психологічної готовності військовослужбовців до виконання службово-бойових завдань.

Документування психодіагностичної роботи

Важливим елементом організації психологічної діагностики є ведення відповідної документації: журналів обліку; психологічних карток; індивідуальних висновків; аналітичних довідок; рекомендацій командуванню.

Документація повинна зберігатися відповідно до вимог конфіденційності, бути доступною лише уповноваженим особам, містити об'єктивну та коректну інформацію.

Проблеми та труднощі організації психодіагностики

Серед основних труднощів організації психологічної діагностики у військових частинах виділяють: дефіцит часу; високий рівень службового навантаження; вплив бойових факторів; недостатню мотивацію окремих військовослужбовців до участі в обстеженні; можливість соціально бажаних відповідей; складність проведення діагностики в польових умовах.

У зв'язку з цим важливого значення набуває професійна компетентність військового психолога та використання комплексного підходу до оцінки особистості.

Питання для самоконтролю:

1. Яка основна мета дослідження індивідуально-психологічних якостей військовослужбовців та які завдання воно вирішує?

2. Які принципи лежать в основі дослідження індивідуально-психологічних якостей військовослужбовців та в чому полягає сутність кожного з них?

3. Охарактеризуйте основні етапи психодіагностичного дослідження військовослужбовців та їх значення для формування психологічних висновків і рекомендацій.

4. Які основні методи використовуються для вивчення особистості військовослужбовця та яке їх практичне значення у військово-психологічній роботі?

5. У чому полягають переваги та недоліки методу вивчення документів під час дослідження особистості військовослужбовця?

6. Які види спостереження застосовуються у військовій психології та які особливості їх використання для оцінки поведінки військовослужбовців?

7. Яка роль бесіди у вивченні особистості військовослужбовця, які її основні види та вимоги до проведення?

8. У чому полягають особливості анкетування та інтерв'ю як методів психологічного дослідження військовослужбовців?

9. Яке значення має психологічне тестування у професійно-психологічному вивченні військовослужбовців та які можливості воно надає психологу?

10. Які психологічні характеристики військовослужбовця дозволяють оцінити опитувальник Айзенка, тест Кеттела та MMPI, і яке їх значення у військово-психологічній практиці?

11. Для чого використовуються методики Спілбергера–Ханіна, Люшера та Басса–Даркі під час психологічного обстеження військовослужбовців?

12. Які можливості надають методики «Адаптивність-200» та опитувальник «НПН–А» для оцінки адаптаційного потенціалу та нервово-психічної стійкості військовослужбовців?

13. Охарактеризуйте основні етапи проведення психологічної діагностики військовослужбовців із використанням програмного забезпечення PSY-D.

14. Які основні труднощі виникають під час організації психодіагностики у військових частинах та чому важливими є професійна компетентність психолога і комплексний підхід до оцінки особистості військовослужбовця?

ЕТИКА ПСИХОДІАГНОСТИКИ

01

МЕТА

дослідження за визначеним завданням

02

ДОБРОВІЛЬНІСТЬ

поінформована участь

03

КОНФІДЕНЦІЙНІСТЬ

захист отриманих результатів

04

КОМПЕТЕНТНІСТЬ

коректні методики й інтерпретація

ВАЖЛИВО: Результати оцінювання використовують відповідально й лише у межах професійної необхідності.

Література

1. Конституція (1996). Конституція України: чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 23 травня 2016 року. (Офіційний текст). Видавництво законодавчої та навчальної літератури. Видавець Паливода А.В.
2. Про оборону України / Закон України від 06.12.91. № 1933-XII.
3. Про Збройні Сили України / Закон України від 06.12.91. № 1935-XII.
4. Статuti Збройних Сил України. Затверджені законами України від 24 березня 1999 року № 548, 549, 550, 551 - XIV.
5. Доктрина “Морально-психологічне забезпечення військ (сил) в об’єднаних операціях”/ВКП 1-58.(31).01/ ГШ ЗСУ, №3252/НВГШ від 28.10.2020.
6. Доктрина лідерства у Збройних Силах України / ОП 1-296 / ГШ ЗСУ, №369/НВГШ від 22.01.2024.
7. Доктрина з вивчення та впровадження військового досвіду у Збройних Силах України. ВКП 7-00(01).01: затв. НГШ ЗС України від 30.06.2020.
8. Про зміцнення військової дисципліни у Збройних Силах України / Наказ Міністра оборони України №11 від 19.04.97.
9. Про впровадження психологічної підготовки особового складу в навчальний процес підготовки органів управління та військ (сил) / Наказ начальника Генерального штабу Збройних Сил України від 16.11.12. № 240.
10. Про затвердження Інструкції з організації психологічної підготовки у Збройних Силах України / Наказ Головнокомандувача Збройних Сил України від 23.10.20. № 173.
11. Про затвердження Інструкції з організації психологічного забезпечення особового складу Збройних Сил України / Наказ Головнокомандувача Збройних Сил України від 18.10.21 № 305.
12. Про затвердження Алгоритму проведення заходів професійно-психологічного відбору кандидатів на військову службу за контрактом у ЗСУ / Наказ Головнокомандувача Збройних Сил України від 14.04.21 № 97.
13. Про затвердження Інструкції з організації професійно-психологічного відбору у ЗСУ та Державній службі транспорту / Наказ Міністерства оборони України від 12.09.2022 № 272.
14. Про затвердження Інструкції з організації психологічної декомпресії військовослужбовців ЗСУ / Наказ Генерального штабу Збройних Сил України від 27.12.2018 № 462.
15. Про затвердження Положення про пункти психологічної допомоги у ЗСУ / Наказ Головнокомандувача Збройних Сил України від 28.07.2020 № 99.
16. Про затвердження Положення про психологічну реабілітацію військовослужбовців Збройних Сил України, які брали участь в антитерористичній операції, під час відновлення боєздатності військових частин (підрозділів) / Наказ Міністерства оборони України від 09.12.2015 № 702 (у редакції наказу МОУ від 11.12.2019 №629).
17. Про затвердження Інструкції з організації вартової служби у Збройних Силах України. Наказ Міністерства оборони України від 24.10.16. № 553.
18. Настанова з морально-психологічного забезпечення підготовки та застосування Збройних Сил України. Затверджена наказом Генерального штабу Збройних Сил України від 27.04.18 № 173.

19. Організаційно-методичні вказівки щодо організації морально-психологічного забезпечення Збройних Сил України на поточний рік.
20. Система роботи посадових осіб щодо морально-психологічного впливу на особовий склад Збройних Сил України в ході виконання завдань за призначення та під час відновлення боєздатності. Затверджена начальником Генерального штабу – Головнокомандувачем Збройних Сил України від 25.06.19.
21. Психологічна підготовка (навчальний курс): стандарт індивідуальної підготовки СТІ 000Г.22Л / Центр оперативних стандартів і методик ЗСУ спільно з ГУ МПЗ ЗСУ, 2019.
22. Протоколи надання психологічної допомоги військовослужбовцям ЗСУ в бойових (екстремальних) умовах: інструкція ВП 1-00 (160) 03.01 / військова навчально-методична публікація / Головне управління морально-психологічного забезпечення ЗСУ. – К., 2021.
23. Алгоритм роботи військового психолога щодо психологічного забезпечення професійної діяльності особового складу Збройних Сил України (методичні рекомендації) / Міністерство оборони України, Наук.- дослід. центр гуманітар. Проблем Збройних Сил України: Н.А.Агаєв, О.Г.Скрипкін, А.Б.Дейко, В.В.Поливанюк, О.В.Еверт. – К.: НДЦ ГП ЗС України, 2016. – 147 с.
24. Алещенко В.І. Психологічне консультування, профілактика і корекція в роботі військового психолога: навчально-методичний посібник. – К.: ВІКНУ, 2010. – 74 с.
25. Балашова С.П., Васильєв С.П., Дубровинський Г.Р. Практичний курс військової психології : навч. посіб., част. 1. Вид. друге, переробл. – К.:КНУ, 2011.-216 с.
26. Балашова С.П., Васильєв С.П., Дубровинський Г.Р. Практичний курс військової психології : навч. посіб., част. 2. Вид. друге, переробл. – К.:КНУ , 2013.-172 с.
27. Берлач А. І. Конфліктологія : навчальний посібник для дистанційного навчання. — Київ : Університет «Україна», 2007.
28. Бондарев Г. В., Круть П. П. Основи військової психології : навч. посіб. / Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 272 с.
29. Блінов О. А. Психологія бойового стресу. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня д.психол.н. (19.00.04). Київ. 2020. 45 с.
30. Військова психологія у вимірах війни і миру: проблеми, досвід, перспективи: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. Наукове видання – К.: КНУ ім.. Тараса Шевченка. – Київ: ВИДАВНИЦТВО, 2016. - 126 с.
31. Військове виховання: історія, теорія та методика: Навчальний посібник / За редакцією кандидата педагогічних наук, доцента В.В.Ягупова. – К.: ВПЦ “Київський університет”, 2002. – 572 с.
32. Військова публікація: ВП 1-00(58).01.01 - Методичні рекомендації дії групи спостереження за суїцидальною поведінкою військовослужбовців. – К.: 2022.
33. Військовий стандарт (аналог стандарту НАТО): ВП 1-00(160)237.31 – Інструкція “Порядок роботи груп контролю бойового стресу у військових частинах ЗС України”, 2022.

34. Грицевич Т. Л., Гузенко І. М., Капінус О. С., Мацевко Т. М., Романишин А. М. Психологія бою : посібник / за ред. А. М. Романишина. Львів: Видавництво «Астролябія», 2017. 352 с.
35. Грицевич Т.Л., Капінус О.С., Мацевко Т.М., Ткачук П.П.. Соціально-психологічні технології управління військовими колективами: Навчально-методичний посібник. Львів: НАСВ, 2018. 256 с.
36. Динамічне психологічне вивчення особового складу/ Баношенко В.О., Копаниця Н.І., Литвиненко Е.С., Солодовніков В.Є.,— К.; СПЦ ЗСУ, 2009. — 60с.
37. Докаш В. І. Конфліктологія та медіація : навчальний посібник. — 2-ге вид., доповн. і переробл. — Львів : Новий Світ-2000, 2026.
38. Ємельяненко Л. М., Петюх В. М., Торгова Л. В., Гриненко А. М. Конфліктологія : навчальний посібник. — Київ : КНЕУ, 2003. — 315 с.
39. Забезпечення психологічної стійкості військовослужбовців в умовах бойових дій: метод.посіб./ О.М.Кокун, В.В.Клочков, В.М.Мороз, І.О.Пішко, Н.С.Лозінська. — Київ-Одеса: Фенікс, 2022. — 128 с.
40. Збірник психодіагностичних методик для проведення професійно-психологічного відбору у Збройних Силах України та Державній спеціальній службі транспорту: метод. посіб. К. : НДЦ ГП ЗС України, 2022. 118 с.
41. Збірник наукових праць “Психологічні аспекти виконання військовослужбовцями ЗС України завдань за призначенням”, Київ, 561 с. (вих. № 354/1/664 від 06.02.2024 р. ГУ МПЗ Збройних Сил України).
42. Кокун О. М., Мороз В. М., Пішко І. О., Лозінська Н. С. Теорія і практика управління страхом в умовах бойових дій : метод. посібник / О. М. Кокун, В. М. Мороз, І. О. Пішко, Н. С. Лозінська. — Київ-Одеса : Фенікс, 2022. — 88 с.
43. Кокун О.М., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Олійник В.О. Теоретичні основи посттравматичного зростання військовослужбовців – учасників бойових дій : метод. посіб. К. : ТОВ «7БЦ», 2023. 148 с. (вих. № 599/5ивід 03.01.23 НДЦ гуманітарних проблем ЗСУ).
44. Кокун О. М., Мороз В. М., Лозінська Н. С., Пішко І. О., Клочков В. В. Забезпечення психологічної стійкості військовослужбовців в умовах бойових дій : методичний посібник. — Київ, 2023.
45. Кокун О. М. Основи психологічної допомоги військовослужбовцям в умовах бойових дій : методичний посібник. — Київ : Центр навчальної літератури, 2023. — 44 с.
46. Кокун О. М., Мороз В. М., Лозінська Н. С., Пішко І. О. Психологічна профілактика психотравматизації військовослужбовців Збройних Сил України. — Київ, 2023.
47. Кокун О. М., Мороз В. М., Пішко І. О., Лозінська Н. С. Theory and Practice of Fear Management in Combat. — Київ–Одеса : Фенікс, 2022.
48. Кокун О. М., Пішко І. О. Особливості надання психологічної допомоги військовослужбовцям, ветеранам та членам їх сімей цивільними психологами : методичний посібник. — Київ, 2023.
49. Кокун О. М., Пішко І. О. Посттравматичне зростання військовослужбовців. — Київ : Кафедра, 2025.
50. Корольчук М.С. Крайнюк В.М. Соціально-психологічне забезпечення діяльності в звичайних та екстремальних умовах: навчальний посібник – К.: „Ельга”, „Ніка-центр”, 2009. - 580 с.

51. Кокун О.М., Агаєв Н.А., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Корня Л.В. Психологічне вивчення особового складу Збройних Сил України. Методичний посібник. Київ : ФОП Маслаков, 2019. 288 с.
52. Корольчук М.С., Осьодло В.І. Психодіагностика: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / за заг. ред. М.С. Корольчука. — К.: Ельга-Центр, 2007. — 400 с.
53. Лісовський П. М. Військова психологія: методологічний аналіз : навч. посібник. Київ : Кондор, 2017. 290 с.
54. Лісовський П. М., Подоляка А. М., Курко М. Н. Конфліктологія. Екстрасенсорика та закон : навчальний посібник. — Київ : Кондор.
55. Луцишин Г. І., Завада Я. І. Конфліктологія та теорія переговорів : навчальний посібник. — Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2023. — 224 с.
56. Максименко С. Д., Мельник П. В., Олексієнко Б. М.. Основи військової психології: Навчальний посібник. Хмельницький : Вид-во НАПВУ, 2002. 532 с.
57. Миронова О. М., Мазоренко О. В. Конфліктологія : навчальний посібник. — Харків : ХНЕУ, 2011. — 168 с.
58. Методичні рекомендації з психологічної підготовки військовослужбовців Збройних Сил України щодо формування стресостійкості до дій в умовах різкої зміни бойової обстановки / Головне управління морально-психологічного забезпечення ЗСУ. — К., 2021.
59. Методичні рекомендації з організації психологічної підготовки військовослужбовців Збройних Сил України до перебування в умовах примусової ізоляції / Головне управління морально-психологічного забезпечення ЗСУ, Командування Сухопутних військ ЗСУ, НДЦ ГП ЗСУ. -К., 2020.
60. Навчально-методичний посібник "Організація психологічної підготовки у ЗС України" Київ -2023, 326 с.(вих. № 354/1/664 від 06.02.24 р. ГУ МПЗ Збройних Сил України).
61. Навчально-методичний посібник "Збірник стандартів психологічної підготовки у ЗС України", Київ - 2023, 337 с. (вих. № 354/1/664 від 06.02.2024 р. ГУ МПЗ Збройних Сил України).
62. Орлянський В. С. Конфліктологія : навчальний посібник. — Київ : Центр учбової літератури, 2007. — 160 с.
63. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навчальний посібник / Загальна редакція: Н. Пророк. Том 1. Київ, 2018. 208 с.
64. Осьодло В. І. Психологічні засади становлення суб'єкта військово-професійної діяльності : дисертація доктора психологічних наук. — Київ, 2013.
65. Осьодло В. І., Кринець Л. В., Грилюк С. М. Особливості підготовки військових лідерів до підтримки психологічної готовності особового складу підрозділу з врахуванням стандартів НАТО // Збірник наукових праць «Військова освіта». — 2024.
66. Практикум із військової психології: навч. посіб / С. П. Балашова, С. П. Васильєв, Г. Р. Дубровинський, В. Л. Кирик. — К. : Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2015. — 379 с.
67. Психологічна підготовка у Збройних Силах України / Відеокурс організації

та проведення психологічної підготовки / Упорядник – Управління психологічного забезпечення Головного управління морально-психологічного забезпечення ЗСУ. – К.: ГУ МПЗ ЗСУ, 2022.

68. Петровська Т. В., Курдибаха О. М. Конфліктологія : навчальний посібник / за заг. ред. Т. В. Петровської. — Київ : Видавець Позднишев, 2024. — 193 с.

69. Партико Н. В. Основи конфліктології : навчальний посібник. — Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2021. — 156 с.

70. Почекалін І. М., Демський В. В., Бхіндер Н. В. Психолого-педагогічні технології підвищення стресостійкості курсантів : зарубіжний досвід : навчальний посібник. Хмельницький : Вид-во ФОП Ковальський, 2019. 320 с.

71. Профілактика та вирішення конфліктів у сім'ях військовослужбовців : методичний посібник. – К: НДЦ ГП ЗС України, 2023. – 115 с. (вих. №50767 від 09.06.2023 року Командування Сухопутних військ ЗС України).

72. Психологія бою : посібник / [Т. Л. Грицевич, І. М. Гузенко, О. С. Капінус та ін.] ; за ред. А. М. Романишина. Львів : Астролябія, 2017. 351 с.

73. Психологічний супровід військовослужбовців, які виконують службово-бойові завдання в екстремальних умовах : методичні рекомендації / Я.В. Мацегора, І.В. Воробйова, О.С. Колесніченко, І.І. Приходько. Харків : НА НГУ, 2015. 69 с.

74. Почекалін І. М., Демський В. В., Бхіндер Н. В. Психолого-педагогічні технології підвищення стресостійкості курсантів : зарубіжний досвід : навчальний посібник. Хмельницький : Вид-во ФОП Ковальський, 2019. 320 с.

75. Психологія управління військами / Стасюк В.В.: Підручник. – К.: Національний університет оборони України імені Івана Черняховського, 2014. – 540 с.

76. Рихальська О. Психологія під час війни. — Київ : 2023.

77. Система відновлення психічного здоров'я військовослужбовців в смугах виконання бойових завдань. Введена в дію Рішенням ГК ЗСУ №26321 від 22.04.2023.

78. Стасюк В.В. Військова психологія видородової діяльності: Підручник для слухачів та студентів вищих навчальних закладів. - К.: «Золоті ворота», 2012. – 458 с.

79. Ягулов В. В. Військова психологія: методологія, теорія та практика : підручник. — Київ : Psychobook, 2023. — 517 с.

80. Ягулов В. В. Військова психологія: Підручник. К. : Тамдем, 2004. 656 с.

81. Пилипчук Я. В., Росток М. Л., Коваленко І. Е. Українська система підготовки військових психологів: періодизація через призму історіографії // Український державний університет імені Михайла Драгоманова. — 2024.

Навчальне видання

Панфілов Юрій Іванович
Назаров Олег Олександрович
Корольов Станіслав Сергійович
Литвиненко Дмитро Миколайович

ВІЙСЬКОВА ПСИХОЛОГІЯ ЧАСТИНА 1

*Відповідальний за випуск А.І. Куртов
Редактор Л. Русанова
Комп'ютерна верстка Ю. Бойко*

Підписано до друку 09.09.2026. Формат 60×84/16.
Ум. Друк. Арк. 6,6. Обл.-вид. арк. 3,5. Тираж 12 пр. Зам № 339

ТОВ «Видавничий дім «Право»,
вул. Харківських Дивізій, 11/2, м. Харків, Україна
Для кореспонденції: а/с 822, м. Харків, 61023, Україна
Тел.: (050) 409-08-69, (067) 574-81-20, (063) 254-50-84
Вебсайт: <https://pravo-izdat.com.ua>
E-mail для замовників послуг: verstka@pravo-izdat.com.ua
E-mail для покупців: sales@pravo-izdat.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 8024 від 05.12.2023

Виготовлено ТОВ «Промарт»,
вул. Весніна, 12, Харків, 61023, Україна
Тел. (057) 717-25-44
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 5748 від 06.11.2017

